

KONYA'DAKİ MANEVİ HALK İNANÇLARININ DİNLER TARİHİ AÇISINDAN TAHLİLİ

Doç. Dr. Mehmet AYDIN (*)

Anadolu'nun en eski yerleşim merkezlerinden biri hiç şüphesiz Konya'dır. Konya bölgesinde Neolitik (Cilâlı taş) kültürün, yaygın olduğu görülür. Özellikle Çatalhöyük ve Cahhasan höyüğü kazıları, bu konuda zengin malzeme sunmuştur. Konya bölgesinde Neolitik çağ kültürünün M.Ö : 7000-6000 yıllarına kadar indiği görülmektedir. Yine Konya bölgesinde Kalkolitik ve Bronz çağlarına ait birçok höyük bulunmuştur. Anadolu'nun birçok yerlerinde olduğu gibi Konya'da da ilk siyasi birlik, yazının icadiyle ve Hititlerle başlamıştır. Karahöyükte yapılan kazılar bize, bu konuda aydınlatıcı bilgi vermiştir. Ayrıca, Konya'nın çeşitli bölgelerinde Hitit öncesi ve Hitit çağı yerleşim merkezlerinin izlerine rastlanılmıştır. Meselâ, Beyşehir gölü yakınlarındaki Eflâtunpınar ve Fasıllar köyü anıtları, Ereğli'deki İvriz kabartması, Hitit devirlerini yansıtan eserlerdir.

Daha sonra Konya bölgesinde Hakimiyet kuran Frigyalılar, kendi devirlerine ait seramik malzeme ile Konya'da varlıklarını isbat etmişlerdir. Böylece Konya'daki Frikya hakimiyetinin M.Ö VIII. yüzyıl olduğu tahmin edilir. Frigyalılardan sonra, Konya'da Lidyalıları görüyoruz. (M.Ö: 561-546) Sonra Konya'da Pers hakimiyeti görülür. Büyük İskender'in Anadolu'yu istilası ile Konya bölgesi Büyük İskender'in eline geçer. İskender'in ölümünden sonra, generallerinin idaresinde kalan Konya, daha sonra Kilikya'ya tabi olur ve nihayet tam anlamıyla bir Roma şehri haline gelir. (M.S: 41). Hıristiyanlığın ilk yıllarında Aziz Pavlos Konya bölgesine kadar Hıristiyanlığı yaymaya gelmiş ve neticede Hıristiyanlık döneminde Konya önemli bir din merkezi haline gelmiştir. (1) Daha sonra Doğu Roma İmparatorluğu hudutları içine giren Konya, uzun bir Bizans dönemi yaşar. M.S. VII yüzyılda İslâm akınlarına uğramaya başlayan Konya, 1071 Malazgirt zaferinden kısa bir zaman sonra, Anadolu Selçuklu Devleti'nin eline geçer ve bu devletin başşehri olur. (M.S. 1097). Böylece Konya'da İslâm dönemi başlar. Karamanoğulları ve nihayet Osmanlıların hakimiyete

(*) Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

(1) Saint Paul'un Anadoludaki misyonerlik seyahatleri için bk. L. Cerfaux, L'itinéraire spirituel de Saint Paul, Paris, 1968.

tine giren Konya, o gündür bu gündür dokuz yüz yıllık bir kültür mirasımızı bağrında taşımaktadır.

Kısaca tarihi panoramasını çizmeye çalıştığımız Konya, görüldüğü gibi tarih öncesinden başlayarak birçok medeniyetlerin merkezi olmuş ve çeşitli kültürleri nesilden nesile aktarmıştır.

İşte Konya bu zengin tarihi içinde çok zengin bir folklor merkezidir. Dokuz yüz yıla yakın bir zaman Türk-İslâm kültürünü bağrında besleyen Konya, haklı olarak Türk folklorunun en eski merkezlerinden birini teşkil etmektedir.

İşte bu Milletlerarası Bilim Kongresinde bu zengin folklor merkezinde hâlâ Konya halkının yaşattığı, ümit bağladığı, içine ve yaşayışına sındırdığı «*Manevi Halk İnançları*» hakkında size azda olsa; bilgi vermek istiyorum... Şüphesiz halk inançları konusu, hayatın bütün safhalarını kapsayan çok geniş bir alanı içine almaktadır. (2)

Konya halkının büyük bir kısmının canla başla bağlandığı bu manevi halk inançları, İslâm inancının yanında yaşamakta; halk kendini zaman zaman bu inançlara teslim etmektedir. Özellikle kadınların daha titiz bir şekilde özen gösterdikleri halk inançları, belkide onların sayesinde daha sonraki nesillere aktarılmaktadır.

Konya bölgesinde yaygın olan en önemli manevi halk inancı, hiç şüphesiz Türbelerle ve tekkelerle ilgili inançtır. Konya'da, peygamber mezarları dahil, üçyüze yakın büyük zatın medfun olduğu söylenmektedir. Bugün türbeleri ve yerleri halk tarafından bilinen, adaklarla ve ziyaretlerle yaşatılan altmışa yakın türbe ve buna benzer yer bulunmaktadır. (3) Konya halkı zaman zaman bu tekke ve türbelere giderek dualar etmekte, adaklar adamakta, dilekler dilemektedir. Bu türbelerden bazılarında para atmakta, bazılarında çaput bağlamakta, diğer bazılarında tuz götürmektedir. Böylece halk niyetindekini, türbede veya tekkede yatan şahısla bütünleştirmekte başındaki sıkıntıya bir deva istemektedir.

Konya bölgesinde yaşayan diğer bir manevi halk inancı ise, Namaz ve Şivlilik inancıdır. (4) Bu sadece Konya'ya mahsus bir inançtır. Recep

(2) Bk. Prof. Dr. Hikmet Tanyu, Dini Folklor veya Dini-Manevi Halk İnançlarının çeşit ve mahiyeti üzerinde bir araştırma (Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri) Ankara, 1976, S. 119.

(3) İbrahim Hakki Konyalı, Konya Tarihi, Konya, 1964, S. 575.

(4) Bk. Naci Fikret, Konya Şehrine Mahsus Eski Adetlerden Namaz ve Şivlilik Konya Dergisi, Konya 1936 No: 1, S. 51-54, Ahmet Hilmi, Şivlilik, Ocak Dergisi, 1344, 18. sayı; Mustafa Ataman, Şivlilik, Türk Folklor Araştırmaları, No: 127, Şubat, 1980, S. 2089.

ayının ilk Perşembesi, Konya'da Namaz ve Şivlilik olarak kutlanır. Fakat bugüne daha gelmeden bir hafta önce çocuklar, gece sokağa çıkarak bu günün geleceğini eğlencelerle haber verirler. Bu şivlilik adeti, sadece çocuklara mahsus bir adettir. Ancak, babalar ve anneler de bu adetin yaşamasına yardım ederler. Bunun için ebeveynlerde bugüne gereken ehemmiyeti verirler. Bu adet, yani Şivlilik âdeti bundan 70-80 sene evvel trampetlerle, kavallarla, fenerlerle geceleyin mahalle mahalle kutlanır, mahalleler arası baskınlar tertiplenir, hatta bıçaklı sopalı delikanlılar bu akınlara katılırdı. Şimdi bu baskınlar sadece Konya'nın kenar mahallelerinde yaşatılmaktadır. Trampetler kavallar, davullar eskisi kadar canlı değilse de; yinede bugünlerde eksik olmaz. Eskiden şimdiki Attarlar Sokağında ki bütün dükkanlar rengarenk, irili ufaklı «karpuz, davul, sünme, kuyruklu» isimleri verilen kağıt fenerlerle tepeden tırnağa kadar doldurulurdu. Bu fenerler, bugünde çeşit çeşit satılmaktadır. Namaz gecesi her eve fener asılır. Çocuklar sokaklara fenerlerle çıkarak, Kaval ve Trampet sesleri arasında eğlenirler. Şüphesiz bugün Şivlilik eski heyecanını hissettirmiyor. Ama yinede bu inanç hâlâ Konya'nın büyük bir kesimi tarafından yaşatılmaktadır. Recep ayının ilk perşembesi, sabahleyin, her çocuk elinde bir kâse veya torba, diğer mahalle arkadaşlarıyla birlikte bir grup oluşturarak mahalle sakinlerinin kapılarını dolaşırlar ve hep birlikte :

Şivli Şivli şişirmiş

Ergen oğlu pişirmiş

İki çörek bir börek

Bize Namazlık gerek, diyerek bağışırlar.

Her ev bir gün öncesinden böyle bir ziyarete hazırlıklıdır. Hatta, Konya böyle bir gün için kuru yemişi dükkanlarıyla, attarlarıyla daha onbeş-yirmi gün önceden hazırdır. Bunun için yemişler alınmıştır. Fenerler takılmıştır. Her ev sahibi, gelen çocukların torbasına bir miktar kuru yemiş, şeker v.s. koyarak çocukları memnun eder. Böylece her mahallenin çocuğu kendi mahallesini bazanda komşu mahalleleri öğleye kadar dolaşır.

Bugün Şivlilik Konya'da eski canlılığını devam ettirmemekle beraber, en canlı inançlardan biri olarak görülmektedir.

Nedir bu Şivlilik? Şüphesiz bunun tahlili oldukça zordur. Çünkü burada hem islâmî hemde başka unsurlar iç içe girmiştir. Fakat geleneğe göre, (5) tahminen 334 Hicri de vefat etmiş olan meşahiri Sofiyyun'dan Ebu Bekir Muhammed Şibli namındaki zat, bir gece rüyasında Hz. Muhammedin (a.s.) ana rahmine Receb'in ilk Perşembesi intikal ettiğine mut-

tali olur. Büyük bir sevinç içinde uyanarak bunu oturduğu mahallesinin bütün evlerine müjdeler. Her ev sahibi de bir nişane-i şükran-ü meşerret olmak üzere ona bir parça yiyecek verirler. İşte bu âdetin, Konya'nın çocukları tarafından Şivlilikle devam ettirildiğine inanılmaktadır. (6)

Şüphesiz «*uç aylar*» olarak bahsedilen mübarek ayların başlangıcını Recep ayı teşkil etmektedir. Halk arasında Namaz olarak adlandırılan bu başlangıç, her müslüman evinde ve topluluğunda çok önemli bir yer işgal eder. İşte Şivliliğin arkasında yatan manevi hava, Konya halkının bugüne gösterdiği önemi belirtir. Ancak Şivlilik gecesinde çalınan trampetler ve kavallar ise bir başka inancın devamı gibi görünmektedir. Bugünkü Şivlilik gecelerinde biraz önemini kaybetmiş gibi görünen trampet ve kaval bundan 70-80 yıl öncesi çocuklar için Namazın yani Recebin ilk Perşembesi için ayrılmaz bir özellik olarak görünüyordu. O vakitler, her çocuk mutlaka bir trampete sahip olurdu. Trampet ve kaval! Böylece Namaz (Recebin ilk perşembesi) büyükler için başka küçükler için büsbütün başka bir şey oluyordu. Büyükler kıldıkları namazla, oruçla, dualarla ecr ve sevab beklerken, küçükler bu mübarek günde, trampetler, kavallar, fenerler ve bunların meydana getireceği coşkunu beklemekteydiler. (7) Çocukların yaşadığı bu trampetli ve kavallı kısmın, Eski Frikyalı inancının bir kalıntısı olduğunu söyleyenler çıkmıştır. Onlara göre, flütü Frikyalı Tanrısından MARYAS icad etmiş ve bunun nasıl çalınacağını körpe Olymposa talim eylemiş ve hatta bu çalgısı ile Apollo'nun Çenk-lyre'ne rekabet ettiği için diri diri derisi yüzülmüştür. (8) Şüphesiz böyle bir görüşü yüzde yüz kabul oldukça güçtür. Ancak denilebilir ki eski medeniyetlerin inançları, kılık değişiklikleriyle yüzyıllar boyunca yaşayabilmektedir.

Konya bölgesinde sık sık rastladığımız bir diğer manevi halk inancı da evlere, nazar değmemesi için asılan ölü hayvan kafatası veya iğde dalıdır. Bazı kapıların üstüne at nalının çakıldığı da görülmektedir. Hatta denilebilir ki Konya bölgesinde nazara karşı hemen hemen her yerde boncuk kullanma âdeti oldukça yaygındır. Yalnız evlere veya güzel bir arabaya değil, çocuklarda mavi boncuk takılması Konya'da çok ortak bir halk inancıdır. Bu takılan mavi cisimle veya hayvan kafasıyla, iğde dalı ile nazara def edileceği inancına sahip olunmaktadır. Yine nazara karşı, muska taşıyarak korunma adeti de Konya bölgesinde sık sık görülür. Nazara karşı «*üzerlik*» yakıldığı da olur.

(6) a.g.e. 54.

(7) Namaz ve Şivlilik, S. 52.

(8) a.g.e. S. 52.

Konya'da çok canlı tutulan halk inançlarından birisi de HIDRELLEZ gününe gösterilen ilgidir. Konya'da her yıl Mayıs ayının altısında Hidrellez günü kutlanır. Konya halkı bugüne çok önem verir. Hava güzel olursa mutlaka kırlara gidilir, eğlenilir. Ayrıca Konya'da, Hidrellez, bir dilek günü olarak değerlendirilir. 5 Mayıs akşamından önce, bir dileği, arzusu olanlar, dileklerini bir kağıt üzerine resim eder veya bir çaputun içine para sararak onu bir gül fidanına asarlar. Bazıları da oyuncak bir ev yaparak ev sahibi olmayı ümid ederler. Böylece herkes ümidinin olacağına inanır.

Konya bölgesinde nazara; büyüye ve çeşitli hastalıklara karşı «*Kurşun Dökme*» âdeti de uygulanmaktadır. Yurdumuzun birçok yerinde tatbik edilen bu âdet Konya'da da vardır. Kurşunu herkes dökemez. Kurşun dökme olayı izinli ve ocak olan kadınlar tarafından icra edilir. Bunun için tava, su tasi, havlu, kurşun kullanılır. Hasta yatağın üstüne oturtulur. Üzerine bir örtü konur. Başına kalbur veya elek tutulur. Bu sırada Kurşun eritilir. Eriyen Kurşun,

«— *Benim elim değil, Fatma Anamızın eli*» sözleriyle birlikte besmele ve diğer dualar okunarak içinde su bulunan tasa dökülür. Kurşunun su içinde aldığı şekle bakılır. Kurşun girintili çıkıntılı ise nazardan kurtulduğuna, değilse daha kurtulmadığına inanılır. Ve kurşun dökme tekrar edilir.

Kurşun dökülen suya gelince, hasta onunla elini yüzünü, ayaklarını yıkar ve bu su sonra ayak değmeyecek bir yere dökülür.

Konya'da dikkatimizi çeken bir başka manevi halk inancıda «*Tokmak Basmak*» inancıdır. Şems Mah. Belgin Sokak No: 5'de bulunan bu tokmak «*iç daralığına, yürek çarpıntısına*» karşı iyi geldiğine inanılır. Daha önce Şems Camiinde asılı duran bu tokmak, daha sonra bir aileye intikal etmiştir. Tokmak 30-40 cm. boyunda bir «*keser sapına*» benzemektedir. Tokmak şöyle kullanılmaktadır: Hasta bu tokmağı üç defa göğsüne bastırmakta, üç «*ihlas*» ve «*bir fatiha*» okumaktadır. Daha sonra yine aynı evde bulunan içinde «*ayete'l-kürsî*» yazılı bir tasta su içilmektedir. Böylece şikayet edilen hastalıktan kurtulduğuna inanılmaktadır.

Konya bölgesinde tesbit ettiğimiz bir diğer halk inancıda «*şeytanla ilgili*» olan halk inancıdır. Şeytan kötülük timsali olarak düşünülür. Kapı eşiklerine oturmak, pis yerlerde besmelesiz gezmek doğru görülmez. Burarlarda şeytanın, insanı çarpacağı düşünülür.

Konya'da Ruhlarla da ilgili inançlar vardır. Özellikle Perşembe geceleri, bayram geceleri ve kutsal günlerde ruhların, evlerini ziyaret ettiklerine inanılmaktadır. Ölen insanın ruhunun yaşadığına inanıldığı için 40. gün ve 52. gün, ölen insanın ruhu için dualar yapılır ve mevlüt okunur.

Böylece ölünün ruhu memnun edilmiş olur. Azaptan kurtulur veya cezası hafifler.

Bu belli başlı manevi halk inançlarından başka Konya'da halkın yaşattığı diğer manevi inançları şöylece sıralayabiliriz :

1 — Konya'da kadınlar arasında «*Ahiretlik*» inancı oldukça yaygındır. İki kadın birbirini ahiret kardeşi kabul eder. Böylece iki kadın, artık; birbirine «*Ahiretliğim*» diyerek hitap eder.

2 — Bir fakire sadaka verirken, para çocuğun veya sadaka veren kişinin başının üstünde çevrilerek fakire verilir. Bu «*başın veya gözün*» sadakasındır, anlamına gelir.

3 — Eğer bir erkek düğmesini, karısına karşı durarak düğümlerse, onun bir iftiraya uğrayacağına inanılır.

4 — Doğumdan sonra çocuk kırkgün evden dışarı çıkarılmaz. Buna «*kırk çıkma*» âdeti denmektedir.

5 — Konya bölgesinde ocaklarla ilgili inanç da çok yaygındır. Hastalıkları iyileştiren ocaklar vardır. Hastalar bu ocaklara götürülerek oradan birşeyler alarak iyileştirilirler. Yılançık ocakları, temreğe ocakları siğil ocakları, guatr ocakları, akıl hastalıkları ocakları gibi ocaklar halk tarafından ziyaret edilir.

6 — Yolculuğa çıkan birinin arkasından su dökülmekte ve ayna tutulmaktadır. Bunun anlamı su gibi akıp gitmek ve aydınlığa çıkmaktır.

7 — Bıçak, makas veya sabun gibi şeyler elden ele alınıp verilirken üzerlerine tükürülür. Bu yapılmazsa alıp verenler arasında kavga çıkacağına inanılmaktadır.

8 — Herhangi bir örgüye veya işe başlarken eli çabuk birinin gelmesini sağlarlar. Böylece başlanılan bir işin çabuk biteceğine inanılmaktadır.

9 — Yürüyen bir çocuğun emeklemesi, ekmek varken ikinci bir ekmeğin parçasının koparılması veya bıçağın dik durması bir eve misafir geleceğine işaret olarak kabul edilmektedir.

10 — Zayıf ve gelişmemiş bebeklerin «*Aydaş*» olduğuna inanılır. Bunun için ocaklara gidilir.

Konya'da yaşatılan bu manevi halk inançlarını ilk etapta aşağıdaki kategoriler içinde tasnif edebiliriz :

1 — Fertlere ve topluma zararı olmayan inançlar.

2 — Fertlere ve topluma ümit veren faydalı inançlar.

3 — İslâmî temele aykırı olmayan inançlar.

4 — İslâmî temelle çatışan inançlar. (9)

Şüphesiz birçok bölgelerde olduğu gibi Konya'da da yaşatılan bazı halk inançlarının, özellikle manevi halk inançlarının çok eski bir tarihi vardır. Bu inançlar bazan Totemik kalıntıları temsil ederken (10), bazanda daha önceki halkların inançlarının bir şekil değiştirmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesela, Anadolu'nun birçok yerlerinde ve Konya'da inanılan bebeklerin «Aydaşlığı» meselesi, kök itibariyle ta Bâbil ve Asur dinlerine kadar bizi götürmektedir. Sabiî olan bu milletler, yeryüzündeki hareketlerini gökteki yıldızlara bağlıyorlar ve bunun için de gökteki Ay'a, Güneş'e ve diğer yıldızlara bir ilâh olarak tapıyorlardı. (11)

Sabiî'ler, insan sağlığı üzerinde yıldızların çok önemli fonksiyonu olduğuna inanıyorlardı. Sabiilerin bu inancına Kur'an-ı Kerim'de de işaret edilmiştir.(12)

Yine Konya bölgesinde oldukça önemli bir yer tutan türbe ve tekkele ilgili inançlarda üzerinde durulmaya, Dinler Tarihi ve Din Fenomenolojisi açısından tahlillerin yapılmasına şiddetle ihtiyaç vardır. Şüphesiz İslâm Dini'nde kabirleri ziyaret caizdir. Dolayısıyla tekke ve türbelere giderek orada yatan şahısları ziyaret etmekte İslâm açısından hiç bir sakınca yoktur. Bilakis Peygamberimiz Kabir ziyaretlerini «*Ben sizleri kabirleri ziyaretten menetmişim. Onları şimdi ziyaret edebilirsiniz.*» diyerek müslümanlara tavsiye etmiştir. (13) Burada üzerinde durmak istediğimiz ko-

(9) Bk. Prof. Dr. Hikmet Tanyu, Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri, S. 133.

10) Totemizm için Bk. F. Challaye, Dinler Tarihi, Türk çev. Samih Tiryakioğlu, İst. 1960, S. 9; Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Ank. 1966, S. 57; Prof. Dr. Annemarie Schimmel Dinler Tarihi-ne Giriş, Ank. 1955, S. 10; Duukheim, Dini Hayatın İptidâî Şekilleri, Türk. çev. Hüseyin Cahid, İst. 1923, S. 1-101; Prof. Dr. Antoine Anwander, Les Religions de Humanité, tradint, Pierre Jundt, Paris, 1955, S. 26 v.d.; S. Freud, Totem et tabou, Paris, 1971; S. Freud, L'Avemir d'une İllusion, Paris, 1971.

(11) Sabiiler hakkında daha geniş bilgi için bk. Prof. Dr. İ. Cerrahoğlu, Kur'an-ı Kerim ve Sabiiler, A.Ü. İlahiyat Fak. Der., Ank. 1963, cilt X, s. 103, Prof. Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu, Başlangıcından Günümüze Dinler Tarihi, İst. 1983, s. 29-33, 115-120.

(12) Es-Saffat Süresi, 83-93, Bu konu için bk: Afif Abdul-Fettah Tabbara, Hz. İbrahim, Türk. Çev. Doç. Dr. Mehmet Aydın, A. Ü. İlahiyat Fak. Der. cilt XXIV, s. 547-582.

(13) Riyazu's-Salihin Tercümesi, Türk. Terc. Hasan Hüsnü Erdem, Ank. 1967, II. s. 18, Hadis No: 583.

nu, kabir ziyaretleri değil, türbeyi veya bir tekkede yatan şahsı ziyaret eden şahsın beklediği şeydir. Türbeyi ziyaret eden şahıs, orada yatan şahsın manevî kudretine teslim olarak onlardan birşeyler beklemektedir.

Böylece türbeye gelen şahıs; kendisinden daha güçlü, Allah'ın sevgili kulu olarak gördüğü türbedeki şahısla bağlantı kurmuş ve onun manevî güç ve kudretinden, toprağından, onunla münasebeti olan eşyalardan yardım beklemek durumuna girmiştir. Çoğu zaman İslâmiyet'in ruhuna aykırı olmakla beraber türbe ziyaretleri; dinî niyaz şekline dönüşmekte, herşeyde Allah'a güvenilecek ve herşey O'ndan istenecek yerde, türbedeki şahıslardan birşeyler istenmekte, onlara adanmaktadır. Hatta bazı türbelere çaputlar bağlanmakta, paralar atılmakta ve âdeta türbedeki «yatırla» pazarlık edilmektedir. (14) İşte bazı insanların, bir aracıya türlü sebeplerle ihtiyaç duyması, kendisine daha muşahhas olan evliya ve azizlere çeşitli sebeplerle başvuruş, acılardan, kederlerden kurtuluş, dileklerine ulaşmak için maddî ve manevî bir pazarlığa girişme olayında, birçok eski dinî kalıntıların izlerini bulmak mümkündür. (15)

Bu inanç ve hareketlerin herşeyden önce İslâm imanı ile ilgisi yoktur. İslâm Dini'ne göre bir türbe ziyareti sadece bir dua ve Fatiha okumak için yapılabilir. Türbeden maddî birşeyler istemek, mum yakmak gibi şeylerin İslâm'da yeri yoktur.

İslâm Dini'ne inanan halkın, bu hareketleri yapması, onların binlerce yıl önceki inançları, İslâm Dini ile birlikte yaşattıklarını göstermektedir. Herşeyden önce bu türbelere yapılan adaklarda eski ilkel toplumların çok önemli bir dinî inancı olan «ATAYA TAPMA» itikadının izleri bulunmaktadır. Diğer taraftan Türkler, İslâm öncesi inançlarını yani Şamanist itikatlarını, İslâm'ı kabul etmekle birlikte tam olarak terketmemişler, özellikle «evliya» türbelerine karşı gösterdikleri aşırı ilgiyle bu inançlarını yaşatmışlardır. Fakat işin hayret edilecek yanı, bu hareketleri yapanların bir «Şamanizm» kalıntısı olduğunu bile bilmezler.

Eski Türk Dini Tarihi üzerinde çok kıymetli araştırmalar yapan rahmetli Abdulkadir İnan, bu inançları şöyle tahlil etmektedir: Mezarlara ve ağaçlara nezir olarak paçavra bağlamak en iptidai Şamanizmin geleneklerinden biridir. Bütün Müslüman Türkler'in halk tabakası içinde dinî bir vazife imiş gibi telakki edilmektedir. Şamanist kişi bu adağı, dağ, orman, ağaç, su ruhlarına umumiyetle «YER SU» dediği tanrıya bağışlardı. «YER

(14) Krş. Hikmet Tanyu, Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri, Ank. 1967, s. 301.

(15) a.g.e., s. 301.

SU» ruhları, merhametli ve koruyucu ruhlardır. Müslüman Türkler ise bununla bir velinin ruhundan istimdat etmektedirler. Böylece «*YER SU*» ruhları Veli kabul edilen şahısların mezarlarına yerleşerek eskiden Şamanlık devrinde hakettikleri paçavraları almaya devam ediyorlar. (16) Çünkü Anadolu Türklerinde Şamanizm kalıntıları başka müslüman kavimlerinden hiç te az değildir. Anadolu'da kaybolmakta olan eski Şamanizm kalıntıları Moğol istilası devrinden sonra, çok canlandığı anlaşılmaktadır. (17)

Kısaca diyebiliriz ki türbelere, yatırlara, ağaçlara, delik taşlara adaklar adamak, çaput bağlamak olayında, eski inanç kalıntılarının, sihrin, büyü pratiklerinin karışması, kaynaştırılması hadisesi olduğu kadar; insanın İslâm Dini'ni bilme derecesi ve ihtiyaçlarını, istek ve ihtiraslarını gerçekleştirme zorluğu veya imkansızlığı, güvensizlik gibi sebeplerle, insan varlığını aşan, kendisine imkânlar sağlayabilecek türlü yerlere veya varlıklara yönelmesi gibi din psikolojisi bakımından çok dikkate değer bir olay ile karşılaşılıyor. (18)

Diğer taraftan Konya'da yaygın olarak görülen binalara hayvan kafatası, iğde dalı asma veya mavi bir cisim takma adeti de üzerinde durulmaya ve tahlile muhtaç bir konu olarak görülmektedir. Herşeyden önce hayvan kafatası asılması veya iğde dalı asılması olayı, totemik bir inanç özelliği taşımaktadır. (19) Çünkü Totem inancına sahip kabileler, kendilerinin bir hayvandan veya bir bitkiden türediklerine inanmaktadır. Bu inanç, bazı Türk boylarında da vardır. Meselâ, Türklerin kurttan türeyiş efsaneleri Moğollardaki köpek kültü (21) ve bazı, kartaldan türediklerine inanan Türk boyları (22) daima görülmüştür. Yine Uygurlarda «*Ağaçtan Türeme*» inancının oluşu, Altay mitolojisindeki «*Dünya ve Gök Ağacı*» efsanesi (23) Türkler arasında yaygındır. Totem olarak kabul edilen hayvan veya bitkinin resmini vücuda çizme, onun bir parçasını taşıma, gelecek tehlikele-

(16) Abdulkadir İnan, Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları, İlahiyat Fak. Der. Ankara 1952, c. I, s. 19-30; Ankara ve Çevresindeki Adak ve

Adak Yerleri, s. 327.

(17) a.g.e., s. 28.

(18) Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri'nden naklen, s. 329; Prof. Dr. Annemarie Shimmel, Dinler Tarihi takrirleri (15.3.1958).

(19) Bu konuda da 10. dipnottaki kaynaklara başvurulabilir.

(20) Prof. Dr. Bahaddin Ögel, Türk Mitolojisi, Ankara 1971, I, s. 13, v.d.

(21) a.g.e., I, s. 561.

(22) a.g.e., I, s. 585

(23) a.g.e., I, s. 90.

re karşı onu taşıyanı koruduğuna inanılıyordu. Bunun içinde totemin tasviri olan ŞURİNGA kutsal telakki ediliyordu. (24)

İşte bu totemizm inancı daha sonra birtakım şekiller değiştirerek yeni yapılan binalara asılan hayvan kafatası ile veya iğde dalı ile devam edip gitmektedir. Böylece, evlere asılan bu kafatası ve iğde dalı o evi hertürlü kötülöklere karşı korumakta ve totemin gölgesinde emin bir hayat sürdü-rüldüğüne inanılmaktadır.

Yine nazara ve kötü göze karşı kullanılan «MAVİ» nesne ile de daha eski tarihlerdeki inançlarla temas kurmaktayız. En az beşbin yıllık bir geçmişi olan bu «mavi renkli cisimleri» çağımız insanının seçmesi, onun muhtemelen «Gök renginden» faydalanmaya yöneldiğini gösterir. (25) Bunun da kökeni insanlığın «Gök Tanrıya» taptığı devirlere kadar inebilir. Özellikle Türk boylarında «Gök Tanrı» inancının çok yaygın oluşunun şüphesiz hâlâ devam ettirdiğimiz «Mavi Boncuk» veya «Mavi Nesne» alâka-mızla yakinen ilişkisinin olması kuvvetle muhtemel görülüyor. (26)

Nazar ve nazarda kullanılan maddeler üzerinde çok önemli bir araştırma yapan Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı Bey bu konuda şöyle der :

Maddesi ne olursa olsun, öldürücü kudret olan nazara karşı, bir ara madde kullanılmaktadır. Bu madde «Mavi Boncuk», «İğde Dalı» vs. olabilmektedir. Bu maddenin görevi, nazarın kaynağı olan insandaki öldürücü veya hasta edici gücü, üzerine çekerek, onu taşıyan insanı veya hayvanı onlardan korumaktır. Yine nazara karşı kullanılan malzemelerde Totemik unsurlarında olması mümkündür. (27)

Şüphesiz Anadolu'da ve Konya'da görülen Hidrellez'i kutlama âdeti ve bugüne gösterilen olağanüstü ilgi, bugünde yapılan adaklar ve Hidrellez'de gerçekleşmesi beklenen umutların da çok eski bir tarihi görmektedir. İslâm dininde «Hızır» (A.S.) bir peygamber olarak kabul edilir. (28) Ancak O'nun bir nebi mi yoksa veli mi olduğu da tartışma konusudur. Taberi'ye göre Hızır; Hz. İbrahim'in dördüncü batında evladıdır. İbn

(24) Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu, Din Sosyolojisi, Ank. 1975, s. 78.

(25) Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri, s. 134.

(26) Türklerde «Gök Tanrı» inancı ile ilgili olarak bk.; Mircea Ellade, Histoire des Croyances et des İdees Religieuse».

(27) Prof. (Doç. Dr.) Orhan Acıpayamlı, Anadolu'da Nazarla İlgili bazı adet ve İnanmalar, A.Ü.D.T.C. Fak. cilt XX, Ocak-Haziran 1962, s. 19-20.

(28) Krş. Sahihi Buhari Muhtasarı-Tecrid-i Sarih Tercemesi, Kamil Miras, Ank. 1971, IX, s. 145.

Asâkir, Hızır ile İlyas'ın iki kardeş olduğunu söylemektedir. Buhari'nin şarihî Aynî, İslâm ulemasının çoğunun özellikle tasavvuf ehlinin Hızır'ın hayatta olduğuna kail olduklarını bildirmektedir. Hızır'ın hayatta olduğunu kabul edenler, O'nun sahralarda görüldüğünü söylemektedirler. (29) Ömer İbni Abdülaziz'in, İbrahim b. Ethem'in, Bişr-i Hafî'nin, Ma'ruf Kerhi'nin, Cüneyd'in, İbrahim Havass'ın Hızır'ı gördükleri rivayet olunmuştur. (30) Hızır (A.S.)'ın hayatta olmadığını ileri süren İslâm uleması da vardır. İbn Kayyim el-Cevzi bunlardan biridir. Hızır'ın hayatta olmadığını ileri sürenler, Enbiya Sûresi'nin 24. Ayet'i'ni delil olarak gösterirler. Bu ayet şöyle demektedir. «*Bir de Habibim biz, senden önce gelip geçen hiç bir peygamber için ebedî hayat müyesser kılmadık.*» (31) Bu görüşü destekleyenler ikinci delil olarak da Âl-i İmran Sûresi'nin 144. ayetini göstermektedirler. Bu ayette şöyle buyurulmuştur: «*Muhammed, muhakkak surette bir peygamberdir. Kendisinden önce de birtakım peygamberler gelmiş, geçmiştir. Muhammed ölürse, yahud öldürülürse, ey Muhammed'in ashabı siz, topuğunuza basarak geri mi döneceksiniz?*» (32) Hızır (A.S.)'ın hayatta olup olmaması bir yana bırakılırsa, İslâm Dini temelde Hızır'ın, manevî ilimle mücehhez olduğunu «*ilm-i ledünne*» vakıf olduğunu kabul eder. Kur'an-ı Kerim'in Kehf Sûresi'nin 60-63. ayetleri Hz. Musa ile kısa bir arkadaşlık yapan Hızır'ın, sahib olduğu «*Allah'ın İlmi'nden*» bahseder. (33) Yani Hızır (A.S.)'ın manevî ilim sahibi olduğu doğrudur. Hızır (A.S.) bu manevî ilim sayesinde bazı insanlara yardımda bulunmakta ve onları gelecek tehlikelere karşı korumakta veya olacak iyiliklere karşı onları hazırlamaktadır.

İşte bu Hızır (A.S.) figürü Türk kafasında efsaneleşmiş ve Türkler buna fazlasıyla önem vermiş, Türk yaşayışında efsaneleşmiştir. «*Her geceyi Kadir, her gördüğünü Hızır bil*» sözüyle Türk halkı, Hızır motifini kalbinin derinliklerine kadar sindirmiş ve onu, inandığı İslâm imanı ile güçlendirmiştir. Prof. Dr. Bahaeddin Ögel Bey'de «*Türk masallarında rüyalara giren bir yağın Hızır motifinin varlığından*» bahseder. Yine O, «*Gök Sakallı-Ak Sakallı*» ihtiyar motiflerinin, Şamanist Altay ve Sibiryâ masalları-

(29) Sahih-i Buhari Muhtasarı, s. 145.

(30) a.g.e., s. 145.

(31) el-Enbiya, 34.

(32) Âl-i İmran, 144.

(33) Kehf Sûresi : 60-63 Kıssanın tafsilatı için bk : Tecrid-i Sarih Tercümesi I s. 120-124; Afif Abdu'l Fettah Tabbara, Kur'an Açısından Yahudi, Türk Çev. (Doç.) Dr. Mehmet Aydın, İstanbul 1978, s. 297-303.

nin her yanını kapladığını söyleyerek, bu Hızır motifinde yerli Türk inancının da izlerini aramızda gerekeceğini söyler. (34)

Şüphesiz Türk masallarındaki Hızır motifinin kaynaklarını tam olarak tesbit oldukça güçtür. Ancak ne var ki, Türkler İslâmiyet'i kabul ettikten sonra İslâm'daki Hızır kavramını kolayca benimsemişler, Hızır'ın manevî gücünden istifade etme yollarına başvurmuşlardır. İşte Anadolu'da ilkbaharın en canlı zamanı olan Mayıs ayının ilk Pazarı, Hızır'a tahsis edilmiş ve bugün Hidrellez günü olarak kutlanmaktadır. Konya'da da bütün canlılığı ile kutlanan ve halka mal olan bugün, bir yandan neşe ve sevinç günü olurken bir yandan da umuduna erişemeyenlere, başı dertte olanlara, isteklerine nail olma günü olarak kutlanmaktadır. İşte bugünde ağaç dallarına bağlanan muratlar, bahçelere yapılan evcikler (35) ve diğer türlü istekler, Hızır'ın gücüyle elde edileceğine inanılan adetler yığınını ihtiva etmektedir. Yine Hidrellez'de halkın kırlara ve bahçelere giderek sevinç gösterilerinde bulunması olayı da binlerce yıl önce yapılan bir merasimin uzantısı olabilir. Belki de bu kır şenlikleri «*Tabiatperestliğin*» (36), Roma dinlerinde görülen «*Mayısta yapılan tarla törenlerinin*» (37) ve yine Roma Sır dinlerinde dirilmeyi sembolize eden «*İlkbahar*» canlanmasının izlerini taşıyabileceği (38) gibi, Türk boylarından kalma bir kalıntı da olabilir. (39) Yine Rumî takvimin 23 Nisan günü, Milâdî takvimin ise 6 Mayıs günü olan Hidrellez şenliklerinin Hristiyanların aynı tarihte kutladıkları St. George Yortusu ile de alakasının olduğunu düşünenler olmuştur. (40) Yine Hidrellezde ve diğer belirli günlerde halkın meydanlara ateşler yakarak üzerinden atlamaları veya mutlaka böyle günlere «*ateşle*» renk katılması, köken itibarıyla Mecusiliğe kadar uzanmaktadır. Hatta bugün, muhtelif merasimlerde yakılan meş'aleler, evlerde yapılan şömineler, fener alayları, kökle-

(34) Türk Mitolojisi I, s. 107.

(35) Türklerde Taşla İlgili İnançlar, s. 120.

(36) Prof. Dr. Annemarie Schimmel, Dinler Tarihine Giriş, Ankara 1955, s. 9-15.

(37) Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Ank. 1966, s. 107.

(38) Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu, Din Sosyolojisi, Ank. 1975. s. 236.

(39) Abdülkadir İnan, Şamanizm, s. 123.

(40) M. Şakir Ülkütaşır, Hidrellez Hakkında Bir Araştırma, Türk folkloru Araştırmaları Yılıhğı, Ank. 1975, s. 157-170; Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Sivas ve Çevresinde Çeşitli Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki, Ank. 1966, s. 73 v.d.; Prof. Dr. Örnek, Geleneksel Kültürümüzde Çocuk, Ank. 1979, s. 240-247, Prof. V. Örnek, Türk Halkbilim, Ank. 1977, s. 167 v.d..

rini ateş ve ocak tanrılarında dayar. (41) Aslında bugün görülen bu ateşler, kötü ruhlardan temizlenmek endişesiyle eski ateş kültü tanrısı olan ODÇİĞİN=ODKAN=KALAKAN'ın hatırasına saygı olarak yakılan ateşlerden başka bir şey değildir. (42)

Anadolu'nun bir çok yerlerinde ve Konya'da yaygın olan «KURŞUN DÖKME» âdetinin de üzerinde biraz durmamız gerekecektir. Oldukça kompleks bir olay olan «kurşun dökme» olayı da tarihin derinliklerine kadar kök atmaktadır. Şüphesiz «kurşun dökme» olayı ile istenen ilk şey, nazar olayını ortadan kaldırmak, kötü gözün sebep olduğu kırgınlığı, hastalığı bertaraf etmektir. Bunun için dökülen kurşunun aldığı girintili, çıkıntılı şekliyle, nazar edenin gözünü çıkarmak gibi bir niyet yatmaktadır. Fakat kurşun her zaman girintili, çıkıntılı şekil almamaktadır. Bunun için dökülen kurşun, yuvarlak şekiller alıyorsa; kurşun dökme işinin tekrarlanması gerekmektedir. Bu tekrar, genellikle üç defa yapılmaktadır. Şüphesiz buradaki üç rakamının sihri bir değeri olmalıdır. (43)

Kurşun dökme işlemindeki sözlü kısma, yani «Benim elim değil, Fatma Anamızın eli» sözüne gelince; buradaki «Fatma Ana» Hz. Muhammed (A.S.)'in kızıdır. «Benim elim değil, Fatma Anamızın eli» sözüyle ise, düşmanın gözünü çıkarmanın aslında kurşun dökenin eli olmayıp, Fatma Ana'nın eli olduğu anlatılmak istenmektedir. Halbuki aslında, nazar edenin gözünü çıkararak kurşundaki sivriliklerdir. O halde, pratikteki sözler, kurşun dökme işlemini kuvvetlendirmek amacıyla, girmiş bulunmaktadır. (44) Diğer taraftan büyü'nün taklit prensibine göre yapılmış ve işlemekte olan bu pratiğe «Fatma Ana» gibi dinsel unsurların nüfuz etmeye başladığını görüyoruz. (45) Böylece aslında bir büyü pratiği olan «kurşun dökme» olayına, dinî bir takım unsurlarda karışmış oluyor. Böylece bu durumu. Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı, sihri prensip+dinsel unsur+göz şeklinde bir formülle ifade ediyor. (46)

Ancak «kurşun dökme» olayında öz kısım sadece kurşunun dökülmesidir. Diğer unsurlar ilavedir ve ana unsuru tamamlayıcı mahiyettedir.

(41) Tarihte ve Bugün Şamanizm, s. 61.

(42) Bk. A. Caferoğlu, Azerbaycan ve Anadolu Folklorunda Saklanan İki Şaman Tanrısı Ankara İlahiyat Fak. Derg. Ankara 1956, (I-IV) s. 67.

(43) Prof. Dr. O. Acıpayamlı, Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar, s. 28.

(44) a.g.e., s. 28

(45) a.g.e., s. 28

(46) a.g.e., s. 28

Diğer unsurlar olmasa da sadece «kurşun dökme» işlemi maksada hizmet edebilir. (47)

Yine «kurşun dökme» işlemi üzerindeki derin tahlillerini, Prof. Dr. Acıpayamalı, şu sözlerle sürdürmektedir: «Kurşun dökme işlemi herkes yapamamaktadır. Bunun için önce kadın, sonra izinli ve ocaklı olmak gerekmektedir.» Şu halde, bu pratik her önüne gelen tarafından yapılmamaktadır. Böylece «kurşun dökme» işlemiyle çalıştırılmak istenen sihirin taklit prensibi boyunduruğa alınmış bulunmaktadır. İşte bu hâl, sihirde belli bir sınıfın türemesine sebep olmuştur. Zamanla, sihir âlemini eline geçiren bu sınıf, ona, dolayısıyla cemiyete hükmetmek yolunu bulmuştur. (48)

«Kurşun Dökme» işlemindeki tava, su tası, peştemal, kurşun, havlu gibi unsurlardan hiçbiri, kendilerinde var olduklarına inanılan kuvvet dolayısıyla, pratikte görev almış değildir. Bunların hepsi, bir taklit olayını (yani büyücünün yaptığını yapma) sağlamak amacıyla, bir araya getirilmişlerdir. Hatta, pratikte esas rolü oynayan kurşunun dahi, kendisine öz, herhangi bir kuvvet yoktur. O, düşmanın gözünü çıkarmaya yarayacak sivrilikleri meydana getirmekle görevlidir. (49) Şüphesiz bu pratiğin ilk şeklinde yalnız kurşun ile su vardır. Zamanla buna ilgili cemiyetin inançlarına göre havlu, tava, ayna, ekmek gibi elemanlar girmiştir. Kurşun suyunun hastanın çeşitli yerlerine sürülmesi olayında da bir büyük özelliği dikkati çeker.

Rahmetli Abdulkadir İnan'da Türkler arasında eskiden «kurşun dökme» âdetinin olduğunu belirtmekte ve buna eski Türklerin «kut dökme» dediklerini söylemektedir. (50) Böylece bugünde görülen «kurşun dökme» âdeti, büyü karışık eski Türk dinî inancının bir kalıntısı olarak görünmektedir.

Aynı şeyleri üzerlik, tuz tütsülenmesinde de söyleyebiliriz. Ancak bu işlemde önceliği, herhalde «ateş yakmak» işlemi almaktadır. Daha sonra bu işleme üzerlik, tuz elemanları girmiş gibi görünüyor. (51)

Konya'da yaygın olan bir diğer inanç da; «iç daralığına», «yürek

(47) a.g.e., s. 28.

(48) Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar, s. 28.

(49) a.g.e. s. 29.

(50) A. İnan, Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları, Ank. İİâh. Fak. Derg. Ank. 1952.

(51) Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar, s. 30.

çarpmasına», «titremelere» karşı kullanılan «Tokmak Basmak» inancıdır. Şüphesiz burada da «Tokmağa» olağan üstü bir güç verilmektedir. Bizzat tokmağın kendisine veya onun başlangıçtaki gerçek sahibine atfedilen bu manevî güçte hiç şüphesiz fetişist noktalar, sihrî unsurlar, uzaktan tasir etme gibi eski inanç kalıntılarının veya büyü pratiklerinin karıştırılması gibi değer yargılarını bol bol görmek mümkündür. (52)

Buraya kadar tahlil etmeye çalıştığımız Konya'daki manevî halk inançlarının tamamını yine de geçmişteki belirli bir millete veya dine göre açıklamaya çalışmak günümüzde yegane metod olarak görülmez. (53) Bunun için bu inançları daha geniş bir perspektifle ele almak ve çok detaylı unsurlar içinde mutelaa etmek, belki de bizi, daha esaslı sonuçlara götürecektir. Bizim bu tebliğde yaptığımız bu olmuştur. Bu konular üzerinde araştırma yapan çağdaş batılı bilim adamları; uğur, uğursuzluk, fal, büyü, şifa gibi itikadların bir de psikolojik yönünü ele almamız gerekeceğini belirtmişlerdir. (54) Yine bu konuda çok derin araştırmalar yapan Prof. Dr. Konrad Zucker, insanlar arasındaki batıl inançların psikolojik yönü üzerinde durmaktadır. (55) Bütün bunlara rağmen bir toplumun tarih içinden gelen inanç kalıntılarıyla şartlanması veya bu şartlanmaya yeni tip unsurlar hatta propagandalı sloganlara kendini kaptırması daima olagelmıştır. (56)

Yine bugün bir anlam veremediğimiz, hatta manasız kabul ettiğimiz birçok pratiğin, Eski Mısırlıların, Sümerlerin, Babillilerin, Eski Yunan ve Romalıların ve hatta eski Türk boylarının taviz vermedikleri birer dinî inançları olduğu artık ortaya çıkmıştır. Yaptığımız tahlillerden de anlaşılacağı üzere, Türk Milleti, İslâm Dini'ni bütün benliği ile kabul etmiştir. Ancak yine de bazı eski inançlarını bir takım kılık değişiklikleriyle devam ettirmiştir. Şüphesiz bu inançlara Müslüman Türkler, şuurlu olarak bağlı değillerdir. Bunların devamı bir taklit sonucu olmuştur. Çünkü bu Şamanizm pratiklerini yapan Türkler, bunun birer Şamanizm kalıntısı olduğunu dahi bilmezler. Atalarından gördüğünü taklit yoluyla yüzyıllardır devam

(52) Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri, s. 329-331.

(53) Prof. Dr. Westermarck, İslâm Medeniyetinde Putlara Tapma Devri Kalıntılarında Nazar Değmesi İnancı, Çev. Ş. Nazmi Coşkunlar, Ankara 1961, s. 5.

(54) a.g.e., s. 48.

(55) Prof. Dr. Konrad Zucker, Psychologie des Aberglanbes, Heidelberg 1948, s. 222-256.

(56) Prof. Dr. Hikmet Tanyu, Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri, s. 121.

ettiren Türk halkı içindeki bu inançlar, bazan çok önemli dinî kalıntıları temsil etmektedirler. En eski kültürlerin maddî ürünlerini toprak altı muhafaza ederek çağımıza kadar ulaştırdığı gibi; gelenekçi insan topluluğu da en eski çağların manevî kültür kalıntılarını ruhlarının derinliklerinde sürükleyip zamanımıza kadar getirmiştir. (57) Konya'daki manevî halk inançları olarak tesbit ve tahlil etmeye çalıştığımız bu inançlar ve pratiklerde görüldüğü gibi ya eski dinlerin kalıntıları veya Orta Asya Şamanizmi'nden gelen unsurlardır. Bunlardan bir kısmı, yüzyıllar içinde Türk Milleti'ne ve onun gelenek ve görenekleri haline gelmiştir. Böylece bunlar başlangıçtaki aslı dinî özelliğini kaybetmiştir. Ancak bazıları İslâmî bir kisveye bürünerek toplum içinde yaşatılmaktadır. Türbeleri ve yatırları ziyaret İslâmî olmakla birlikte, onlardan birşeyler beklemek, onlardan birşeyler istemek İslâmî değildir. Bugün bu pratik Türk toplumu içinde oldukça yaygın ve canlı bir durum arz etmektedir. Şüphesiz bu gibi pratikler, İslâm Dini ile çelişik bir durum arz etmektedir. Bunlarında önüne İslâm'ın gerçek prensiplerini halka öğretmekle ve İslâm Dini'nin böyle uygulamaları tasvip etmediğini halka açıklamakla geçilebilir.

BİBLİYOGRAFYA

- 1 — L. Cerfeaux, L'Itineraire Spirituel de Saint Paul, Paris 1968
- 2 — Prof. Dr. Hikmet Tanyu, Dini Folklor veya Dini-Manevî Halk İnançlarının Çeşit ve Mahiyeti Üzerinde Bir Araştırma (Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri), Ankara 1976
- 3 — İbrahim Hakkı Konyalı, Konya Tarihi, Konya 1964
- 4 — Naci Fikret, Konya Şehrine Mahsus Eski Âdetlerden Namaz ve Şivlilik, Konya Dergisi, Konya 1936
- 5 — Ahmet Hilmi, Şivlilik, Ocak Dergisi, 1344
- 6 — Mustafa Ataman, Şivlilik, Türk Folklor Araştırmaları, No: 127, Şubat 1980
- 7 — F. Challaye, Dinler Tarihi, Türk. Çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul 1960
- 8 — Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu, Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, Ankara 1966
- 9 — Prof. Dr. Annemarie Schimmel, Dinler Tarihine Giriş, Ankara 1955
- 10 — E. Durkheim, Dini Hayatın İptidai Şekilleri, Türk Çev. Hüseyin Cahit, İstanbul 1923
- 11 — Prof. Antoine Anwonder, Les Religions de L'Humanite', traduit, pierre junt, Paris 1955

(57) A. İnan, Yaygın Hurafeler ve Menşeleri, 'Türk Folklor' Araş. Eylül 1961, s. 2631.

- 12 — S. Freud, Totem et Tabau, Paris 1971
- 13 — S. Freud, L'Avenir d'une Illusion, Paris 1971
- 14 — Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu, Kur'an-ı Kerim ve Sabiiler, A.Ü. İlahiyat Fak., Ankara 1963, cilt X
- 15 — Prof. Dr. Ekrem Sarıkçıoğlu, Başlangıcından Günümüze Dinler Tarihi, İstanbul 1983
- 16 — Afif Abdu'l-Fettah Tabbara, Hz. İbrahim, Türk Çev., Doç. Dr. M. Aydın, Ank. İlah. Fak., cilt XXIV
- 17 — Prof. Dr. Hikmet Tanyu, Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri, Ankara 1967
- 18 — Prof. Dr. Abdulkadir İnan, Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları, İlahi. Fak. Der., Ankara 1952, I
- 19 — Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi, Ankara 1971
- 20 — Prof. Dr. Mehmet Taplamacıoğlu, Din Sosyolojisi, Ankara 1975
- 21 — Mircea Eliade, Histoire des Croyances et des Ide'es Religieuses, Paris 1984
- 22 — Prof. Dr. Hikmet Tanyu, İslâmlıktan Önce Türklerde Tek Tanrı İnancı, Ankara 1980
- 23 — Prof. Dr. B. Ögel, İslâmiyetten Önce Türk Kültür Tarihi, Ankara 1962
- 24 — Prof. Dr. O. Acıpayamlı, Anadolu'da Nazarla İlgili Bazı Adet ve İnanmalar, A.Ü. D.T.C. Fak., cilt XX, 1962
- 25 — Abdulkadir İnan, Şamanizm, Ankara 1954
- 26 — M. Şakir Ülkütaşır, Hıdrellez Hakkında Bir Araştırma, Türk Folk. Araş. Yıll. Ank. 1975
- 27 — Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, Sivas ve Çevresinde Çeşitli Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki, Ank. 1966
- 28 — Prof. Dr. S. Veyis Örnek, Türk Halk Bilim, Ankara 1967
- 29 — Prof. Dr. S. Veyis Örnek, Geleneksel Kültürümüzde Çocuk, Ankara 1979
- 30 — A. Caferoğlu, Azerbeycan ve Anadolu Folklorunda Saklanan İki Şaman Tanrısı, A.Ü. İlahiyat Fak. Der., Ankara. 1956
- 31 — Prof. Dr. K. Zucker, Psycologie des Aberglaubes, Heidelberg 1948